HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דלא סיימוה קמיה תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים עמד ופרנסה משלו לימים חלה ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אתה אמרת (א)[א]כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו מיד קרעו לו גזר דינו תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו ת"ר (ב)מעשה במונבז המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנזו והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם אמר להם אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה שנאמר [1]אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר [2]צדק ומשפט מכון כסאך אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות שנאמר [3]אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו אבותי גנזו [אוצרות] ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות שנאמר [4]פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר [5]ולך תהיה צדקה אבותי גנזו לעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא שנאמר [6]והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך: ואם קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר: מתניתין דלא כרשב"ג דתניא רבן שמעון ב"ג אומר אם קנה בה קרקע כל שהוא הרי הוא כאנשי העיר והא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר אם קנה שם קרקע הראויה לבית דירה הרי הוא כאנשי העיר תרי תנאי ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל:

מתני' (ג)[ב]אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה [ג]ולא את השדה עד שיהא בה (ד)תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה ר' יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חצי קבין לזה ותשעת חצי קבין לזה [ד]ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה ר' עקיבא אומר בית רובע [ה]ולא את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד ולא את בית השלחין עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה [ו]זה הכלל כל שיחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו אין חולקין (ה)אימתי בזמן שאין שניהם רוצים [ז]אבל בזמן ששניהם רוצים אפי' פחות מכאן יחלוקו (ו)[ח]וכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו:

גמ' א"ר אסי א"ר יוחנן [ט]ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים תניא נמי הכי אין חולקים את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה והא אנן תנן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אלא ש"מ כדרבי אסי שמע מינה ואיכא דרמי להו מירמא תנן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה והתניא שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה א"ר אסי אמר ר' יוחנן ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים (ז)אמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה ורב חסדא אמר [י]נותנין ארבע אמות לכל פתח ופתח והשאר חולקין בשוה תניא כוותיה דרב חסדא [כ]פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות וזה שיש לו שני פתחים נוטל שמונה אמות והשאר חולקין בשוה היה לזה פתח רחב שמונה אמות נוטל שמונה אמות כנגד הפתח וארבע אמות בחצר מאי עבידתייהו אמר אביי [ל]הכי קאמר נוטל שמונה אמות באורך החצר וארבע אמות ברוחב החצר אמר אמימר [מ]האי פירא דסופלי יש לו ארבע אמות לכל רוח ורוח [נ]ולא אמרן אלא דלא מייחד ליה פתחא

אבל

דלא סיימוה קמיה. דר' אמי דלעניי עובדי כוכבים חלקן רבא והנך דאמרן לעיל (דף ח.) דשדרה נמי איפרא הורמיז למלוה רבה משום שלום מלכות נמי קבלינהו ולא אפשר ליה לחלקן לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים [חולין צד.] אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנס עניי עובדי כוכבים כדאמרי' במס' גיטין (דף סא.) מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום: **אתה אמרת כו'.** מתורתך למדנו לפיכך נברא אדם יחידי לומר לך כל המקיים נפש אחת [מישראל] כאילו קיים עולם מלא [סנהדרין לז.] וכתיב (בראשית ד) קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך מעלה עליך חייו וחיי זרעיותיו שמדה טובה מרובה ממדת פורענות: **מונבז המלך.** בנה של הילני המלכה מזרע החשמונאים: **כשאמת מארץ תצמח.** אף משמים נשקף הצדק לשלם גמול: **נשקף.** מביט כמו נשקפה ותייבב (שופטים ה). כלומר זכות הצדקה מביט ומסתכל למטה: **מכון כסאך.** גניזתן תחת מכון הכסא: **(במקום) [דבר] שעושה פירות.** והקרן קיים לעוה"ב והפירות אוכל בחייו שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו: **אוצרות נפשות.** שנאמר ולוקח נפשות חכם בהאי קרא: **מתני' טרקלין ומורן.** מיני פלטין: **בית השלחין.** מתוך שיש לו מעיין ובידו להשקותו תדיר אם אין בו ט' קבין זורעין בו שאר זרעים לפיכך אפילו בפחות מכאן יש בו דין חלוקה: **אפילו בפחות מכאן יחלוקו.** משום דבעי למיתני וכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו תני רישא (א): **כתבי הקדש.** כ"ד ספרים והיו רגילים לכותבן בגליון כס"ת שלנו לפיכך גנאי הדבר לחתכן: **גמ' חוץ משל פתחים.** חצר של שניהם שני בתים פתוחין לתוכה ולפני הפתח ארבע אמות לורך הבית הן לפרק משאו מעל חמורו וחוץ מאותן ד' אמות צריך שיהא ארבע אמות לשאר תשמישין: **חצר מתחלקת לפתחי'.** היתה לו חצר ובה שני בתים ואחד מהן פתוחין לו שני פתחים לחצר ולבית השני אין פתוח לחצר אלא פתח אחד וחולק נכסיו על פיו ונותן האחד לראובן בנו והשני לשמעון וחצר לא חילק אם באו לחלוק את החצר זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקים בחצר ואחיו נוטל חלק אחד: **נותן לכל פתח ד' אמות.** (ב) ברוחב החצר להלן מן הפתח כנגד הרוחב כפי רוחב הפתח: **נוטל שמונה אמות.** דהיינו כנגד רוחב הפתח וארבע אמות ברוחב החצר להלן מן הפתח: **האי פירא דסופלי.** מי שיש לו חפירה בחצר שנותנין בה גרעיני תמרים למאכל בהמה יש לו ארבע אמות בחצר לכל סביבותיה: **דלא מייחד ליה פיתחא.** שלא היה לו פתח אבל חפירה אלא דרך פתח ביתו שהוא יוצא ונכנס בו היה לו דרך לצאת לחצר ולילך אחר החפירה שלפני סוף ביתו ומשתמש:

אבל

ולא את השדה עד שיהיה בה ט' קבין וכו'. אף על גב דבכל דהו מקרי שדה כדאמרינן בפרק האומר בקידושין (דף סא.) אין לי (ג) אלא בית כור זרע חומר שעורים מנין לרבות סאה וחצי סאה תרקב וחצי תרקב ת"ל שדה מ"מ אינו חשוב לטרוח לחרוש ולזרוע בפחות מט' קבין והא דאמר בסוף כתובות (דף קיב.) אמר ההוא מינא לר' חנינא יאות משבחיתו (ד) בארעייכו בית סאה הניח לי אבא ממנה משח [ממנה חמר] ממנה עיבור ממנה קטנית כו' התם היה במקום שמתברך ביותר:

הכא

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין לז.], ב) [תוס' פאה פ"ד], ג) [לעיל ב:] סוכה ג:, ד) [לקמן קג: כתובות לח.], ה) [לעיל ג.], ו) [לקמן יג: לעיל ג.], ז) [סוכה ג:],

תורה אור השלם

1 אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף: תהלים פה יב

2 צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ: תהלים פט טו

3 אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ: ישעיהו ג י

4 פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם: משלי יא ל

5 הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הַעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כד יג

6 אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ יַאַסְפֶךָ: ישעיהו נח ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אפי' וכו' תני רישא יחלוקו הס"ד: (ב) ד"ה נותן לכל פתח ד' אמות להלן מן הפתח **כנגדו והרוחב** כפי רוחב הפתח כצ"ל ותיבת ברוחב החצר נמחק ואח"כ מ"ה הכי קאמר נוטל ח' אמות **באורך** החצר דהיינו וכו' מן הפתח **כנגדו** הס"ד: (ג) תום' ד"ה ולא וכו' אין לי אלא זרע חומר שעורים **בחמשים** מנין לרבות לתך סאה תרקב כצ"ל ותיבת בית כור ותיבת וחצי סאה נמחק: (ד) **בא"ד** משבחיתו לארעייכו:

מוסף רש"י

אין חולקין את החצר. אין האחד כופה את חבירו לחלוק (לעיל ב:). **חצר מתחלקת לפי פתחיה.** חצר שהיו בתים פתוחין לה וחלקוה שני אחין ביניהם, זה נטל ג' בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול, אם באו לחלק אוירא של חצר, זה שנטל ג' בתים הקטנים, נוטל ג' חלקים כמנין ג' פתחים וזה נוטל רביע, לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה, שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן הבתים לרה"ר ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים (סוכה ג: וכעי"ז שבת קמו: הובא לקמן יב.). **ורב חסדא אמר.** אין צריך ליתן לכל פתח אלא ד' אמות כנגדן מן הפתח והלאה ורחבן ברוחב הפתח ואפילו הוא רחב י' אמות נוטל ד' אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו (שם).

עין משפט
נר מצוה

צד א מיי' פ"א מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה טז:
צה ב ג ד מיי' פ"א מהל' שכנים הל' ד ופ"ב הלכה א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קעא סעיף ג:
צו ה מיי' שם פ"א הל' ה סמג שם:
צז ו מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
צח ז ח מיי' שם פ"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קעג סעיף א:
צט ט מיי' שם הל' א וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' קעא סעיף ג:
ק י כ ל מיי' שם וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' קעב סעיף א:
קא מ נ מיי' שם הל' ג טוש"ע שם ס"ג:

רבינו גרשום

מונבז ממלכי חשמונים היה: במקום שאין עושין פירות. שהממון המונח באוצר אינו מייתר כלום: אם קנה בה קרקע הראוי לבית דירה אע"פ שלא עשה בה דירה: **פיס'**: ארבע אמות לזה וד' אמות לזה שאמרו בחצר חוץ משל פתחים דלכל פתח יש לו בחצר ד' אמות לפרק משאו. ועכשיו אם יהיה חצר ט"ז אמה דמטי לפתחים ח' ולחלוק ח' (חלקים) והיינו ח' אמות לכל אחד עם הפתח שלו: אמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה. שאם הניח להם אביהן לזה בית אחד של ב' פתחים ולזה בית אחד של פתח אחד ולפני בתים הללו היתה חצר מתחלקת אותה חצר לפי פתחיה וזה שיש לו ב' פתחים נוטל ב' ידות מן החצר וזה שאין לו אלא פתח אחד נוטל שליש דלפי שיש חזקה לזה טפי: ורב חסדא אמר ד' אמות לכל פתח ופתח. ולא כל שתי ידות החצר דאי מייתר מד' ד' לכל פתח חולקין בשוה: נוטל ח' אמות באורך החצר כנגד ח' אמות של רוחב הפתח וד' אמות ברוחב החצר כנגד הפתח. כלומר דלא שקיל אלא (על) ח' ברוחב ד': פירא דסופלי אם הגיעם חצר אחרת גדולה ובתוך אותה חצר היתה פירא דסופלי חפירה שמשימין גרעיני תמרים לצורך מאכל בהמה והגיע ליורש אחד אותה פירא דסופלי. יש לו ד' אמות בחצר וזה הואיל דעדיין לא נעשה פתח ודרך לאותה חפירה אמרינן דיש לו ד' אמות לכל רוח ליכנס באיזה רוח שירצה ולהשתמש ד' אמות לכל רוח: אלא שלא ייחד אביהן פתח. לאותה חפירא דסופלי: אבל וכו'. ל"א אם יש לאחד מן השותפים פירות דסופלי חריץ שמשימין בו תבן ומספוא לשוורים בהאי חצר נוטל ד' אמות לכל רוח של חריץ זו כלומר כשיעור תשמיש ועבודת טלטול החריץ לבד החלוקה שחולקין בשווה דיש לו ליטול לפי חזקה דאית ליה בתוך החצר. למורי הרב: אכסדרה גג מקורה הקבוע על ד' קונדסין ופתוחה מכל צדדיה ואינה עשויה אלא לצל בעלמא כשחולקין את החצר למי שיגיע לו האכסדרה אין נוטל ד' אמות חוץ לאכסדרה כמו לפתח דטעמא מאי אמרו דנוטל ד' אמות כנגד פתחו בחצר כדי עבודת הפתח לפרק משאו מעל גבי בהמתו בהני ד' אמות דאינו רוצה ללכלך ולטנף ביתו מזבל בהמתו אבל הכא באכסדרה זו הואיל שאין לה דפנות סביב אפשר לו דעייל באכסדרה זו (דבי בי רב שלומדין שם תלמידים שיש לה ג' דפנות) ומפרק דבלאו הכי נמי מטונפות מן הזבלים ומן הגשמים ולהכי אין צריכין ד' אמות: